

Ze nemen altijd voorrang. In winkels kijken ze je weg. Maar behoor je tot hun kennisgeving, dan krijg je een bise, een twee- of driedruidige wangkus. Over het vrijheidsgevoel van de Fransen.

Marc Chavannes

W te een dag in Frankrijk is geweest, heeft al heel wat Fransen zien eten en drinken. Zij doen dat graag en met zorg. Zij doen dat zeker een keer per dag in het openbaar en bij voorkeur in gezelschap.

Het publiek eten vindt in Frankrijk vooral plaats tussen de middag. Bedrijven en scholen hebben een restaurant met een menu. Winkels of bedrijven die daar te klein voor zijn, helpen hun werknemers Tickets Resto te kopen waarmee ze voor half geld in een café of restaurantje kunnen lunchen.

Zelfs op de gemeenteraad voor één- tot driejarigen in Parijs wordt een viergangenlunch gereserveerd, die ter plekke in de keuken wordt gekookt. Enige concessie aan de leefwijze: alle gangen gaan tegelijk op het blad. Maar stokbrood en kaas ontbreken niet. Dat is absoluut een vereiste bij iedere maaltijd: stokbrood, dat in het buitenland onverspreidbaar symbool van Fransigheid.

De maaltijd moet in Frankrijk voldoen aan strikte visuele, culinaire en sociale eisen. Die zijn niet zo bijzonder, maar afwijkingen maken de operatie zinloos. Alles telt: de vorm van de tafel - in gewone restaurants vaak piepklein - gedekt met minstens een papieren kleedje, en een wijnglas boven bord en bestek, een mandje met gesneden stokbrood, een stelletje met peper, zout, azijn en mosterd, het is allemaal deel van een ritueel waaraan men aanspraak op maakt. Dit kleine feest omvat een voorgerecht, een hoofdgerecht en op zijn minst koffie, en als het even kan sla plus een toetje en kaas vóór de koffie. In echte genieet-restaurants zijn alle gangen dubbel, zeker wordt het wijn gedronken verheven tot een aparte communicatie met hogere cultuurniveau's.

Het twee keer per dag drinken van vijfne wijnen is in Frankrijk een gebruik op de terugtocht. Fransen staan, met een groot deel van de bevolking, op Europese ranglijst dranken, met 14,1 liter pure alcohol per jaar. Het totale gebruik neemt af. Dertig jaar geleden consumeerden de Fransen 120 liter wijn per hoofd van de bevolking per jaar; nu is dat 62 liter. Volkswaasen drinken gestaag minder, jongeren daarentegen drinken steeds jonger, na hun achtentiende neemt het weer af.

Bier is de cafédrank bij uitstek geworden. Het wijn is nog meer aanspraak op de hoofdfrank van lunch of avondmaaltijd. Wijn is een belangrijk exportproduct, maar in eigen land is het iets geworden voor een bijzondere gelegenheid. En dan liefst een goede wijn. De tafelin van tien fransen is op zijn retour. Enigszins smakelijke Franse wijn begint in Frankrijk boven de 30 fransen (4,50 euro).

Volgens de socioloog Gérard Mermet weten jonge Fransen weinig van wijn. De tafelin van tien fransen is op zijn retour. Enigszins smakelijke Franse wijn begint in Frankrijk boven de 30 fransen (4,50 euro).

In het verkeer, op straat, op de stoep, bij het betreden van de lift geldt één gouden regel: Fransen hebben altijd voorrang. Goed, zult u zeggen, maar stel dat er twee Fransen tegelijk op een lift zitten? Dan geldt dat de meest Franse gegadigde voorrang. De ander zal dat aanvoelen, en zich verheugen op een cervolle tweede plaats in deze kleine, maar markante race. Fransen hechten aan hun identiteit, als die tonen het verschil hen afgeeft, die mij de tenen hebben afgevoerd, kwamen niet op het idee dat ik ook bij de slager naar binnen wilde. Ofecht met een taxi-meewild. Het is dus zondigen zonder zonde.

Zo is het ook bij het postkantoor of andere lokale omgevingen. De volgende in de rij staat voortdurend tegen je op te schurken, of gaaf gewoon naast je staat. In Angelsaksische landen worden mensen graag twee meter afstand naar toeïster. U zult hier toch niets vinden. *Us seins sont trop écartés.* Uw borsten staan te ver uit elkaar. Het ver-

Foto ABC

Fransigheden

Een vademecum van omgangsvormen in Frankrijk

ter-zône om de medemens niet erkent. Wanneer de loketkwestie wat ingewikkelder wordt, komt er ook vaak advies uit de eigen rij, of de volgende. Dat is geen bemoeizucht, laat staan arrogantie, dat is hartelijkheid.

Vraag in een Parijs restaurant naar een niet-roken-tafelje. Sinds 1992 verplicht de wet iedere restaurateur een aparte afdeling in te richten voor niet-aan-nicotine-verslaafden. Men verneemt meestal geen spier en verwijst je naar een bezemkast, of dat tafeltje onder de trap, naast de wc. Arrogantie? Nee, vrijheid wordt van oudsher gedefinieerd in termen van roken, niet van zoets ongezellig als niet-roken.

Wie heeft de schuld in de kleine dagelijkse voorrangsoverconflicten van het Franse leven? De klant. In het begin moeten buitenlandse bezoekers eraan wennen dat het personeel een onverschillige indruk maakt. Dat is geen toeval. Mensen die in de detailhandel werken hebben over het algemeen een haan. Zij hebben geen roeping of ambitie mensen die zij niet kennen van dienst te zijn, of iets te

De geoffreerde wang is de landingsstrip van een nieuw vormgegeven relatie

verkopten. Vreemden moeten dus zo lang mogelijk werken gemeden. Die stugheid valt vooral op in warenhuizen waar men de weg niet weet. Wie dan toch fette informatie of enige hulp verwacht, kan soms op taaië weerstand stuiten. Zoals die vriendin die bij LaFayette een bh wilde kopen. Zij paste verschillende modellen en maten. Geen zat echt goed. De mevrouw van de afdeling had er al snel genoeg van en weigerde nieuwe te halen. Ja maar, hield onze vriendin aan, ik wil graag die zwarte nog passen, misschien past die beter. Waarop de dame van de lingerie haar toelister: U zult hier toch niets vinden. *Us seins sont trop écartés.* Uw borsten staan te ver uit elkaar. Het ver-

schilde nauwelijks van de ervaring van onze goede vriend die zijn salaris uit Nederland maar niet op zijn rekening zag verschijnen. Zijn Parijse bank had er telefonisch niets aan toe te voegen: niet gearriveerd, dus niets aan te doen. Na een aantal weken toeg hij - het water stond hem inmiddels aan de lippen - naar het bankkantoor. De manager had na enig goocheelen op haar computer snel door waar het geld lag te sluimeren: op de guldenrekening van onze vriend. Maar ik heb nooit om een aparte rekening gevraagd naast mijn rekening in Franse franken, merkte hij op. De bankmevrouw, zonder opkijken: Dat maken wij uit. *C'est la banque qui décide.* Einde gesprek.

De klant is nooit koning geweest in Frankrijk. Hier en daar begint ook dat te veranderen, maar dit syndroom is zo diep verankerd dat het nog wel even kan voortleven. En dat terwijl winkelen zou 'opwindende ervaring kan zijn in Frankrijk. Veel vrachtige groenten en fruit, ultravrije vis, heerlijkheidjes uit de Sud-Ouest te over, wat een boek-winkels. Maar denk niet dat de verkoopende commercianten staan te juichen van dankbaarheid om uw klандische tege hardte valde. Zij zijn de baas, het is hun bedrijf, en zij bepalen of en hoe de kaas wordt afgesneden. Geen halve cameraberts en daarmes basta. Geen belegde broodjes voor twaalfen, het personeel moet eerst koffie drinken.

Maar hier gloort redding. Over alles kan worden onderhandeld. Niet zozeer de prijs als wel de dienstverlening kan worden besproken. Mits u zich een positie hebt verworven die een gesprek mogelijk maakt. Dat wil zeggen, hebt laten merken dat u de code kent, dat u het erkent dat u heel ver gaat door een kleine afwijking te vragen, maar dat u een klein houdend of origineel argument hebt, een persoonlijke noodtoestand die alleen door de bakker, kaasvrouwe, antiquair kan worden opgelost. Meestal is dat genoeg. Als ook dat de betrokkene niet vermurwt, wil het nog wel eens helpen om onverzettelijk te blijven staan. Daar worden ze soms zenuwachtig van. Dan kan de comté ook wel recht worden afgesneden.

Het vergt enige oefening om en te weten wat al die binnenkomsten die worden geschud in Frankrijk. Hoeveel handen de binnenkomende kan schudden hangt af van zijn

maatschappelijke positie, zijn status in de groep. De lager geplaatste kijkt er wel voor uit een als hoger ervaren zo maar een hand te geven. De hoger geplaatste zal zuinig zijn op de lichamelijke aanraking die handen schudden is. Handen schudden gaat het makkelijkst onder de knie. En onder mannen.

Voor openbaar contact van mannen met vrouwen en bij vrouwen onderling is *la bise* (spreek uit: biez), de twee- of driedruidige wangkus. Dat is geen

U zult hier toch niets vinden. Us seins sont trop écartés. Uw borsten staan te ver uit elkaar

lichtzinnige affaire. Is een bise eenmaal gevestigd, dan bestaat er blijvend aanspraak op. In sommige gevallen is de bise een opvolger van de hand. De bise heeft meestal met vrouwen te maken, behalve in artistieke en homoseksuele kring. De omhelzing-met-kus van manlijke mannen - president Mitterrand paste hem graag toe op hoog buitenlandse bezoek - valt niet onder de gewone bise.

Deze ogenschijnlijk vluchtige wangkus kan een woordenboek aan gevoelens onvatten, maar is ook onherroepelijk. Als een collegaact op het werk 's morgens bij binnenkomst de uitgestrekte hand beantwoordt met een toegestoken wang, dan is een acute beleidsbeslissing vereist. De tweesprenk tegen de hals. Vandaag gewelgerd, morgen een definitieve koelte. Tegen heug en meug geaccepteerd, voorgedoen een vorm van ongewenste intimiteit.

De geoffreerde wang is de landingsstrip van een nieuw vormgegeven relatie. Geen liefdesrelatie, verre van dat. De voorgestelde uitwisseling van wangcontact kan aan alles zeggen: wij zijn gelijken of bijna-gelijken, wij zien elkaar met een zekere regelmaat, laten we het beste er van maken. Of: ik vind je wel een geschikte figuur, onze collegialiteit mag gezien worden. Verraderlijker is de bise in verkie-

zingstijd. Rond grote politieke figuren, kandidaten voor hoge posten in de Franse Republiek, zwermen altijd tientallen bise-meisjes. Jonge vrouwen, niet noodzakelijk verwijd beledschou, die de wangen ophouden voor iedere man die straks misschien belangrijk is. Zij werken bij zijn partij, of binnen een persmedium dat graag van minnuit nieuws uit hun kamp brengt.

Franse politici gaan als hermannen met hun bise-meisjes om: hoe meer onder bereik hoe beter. Op minder duidelijke functies komt men in de Franse bureaucratie meer dan eens bise-meisjes van een vorige generatie tegen.

En van de wonderen van Frankrijk is de elegantie van de bewoners. Vergeleken bij landen waar spijkergoed, trainingspakken en veelkleurige nylon jacks de norm zijn, is het opvallend hoe ingetogen en smaakvol Fransen er uit zien, ook in vrijetijdskleding. Meestal is hun lay-out helder en effen. Zeker is de stijl gaan vrouwen van alle leeftijden vaak verzorgd gekleed. Toen ik niet in Parijs woonde, vond ik het vaak wat stijf en overdreven.

Het heeft nu een paar jaar gekost om er aan te wennen. Je gaat op den duur vooral zien dat veel vrouwen, en trouwens ook mannen, moeite hebben gedaan er voordeel uit te zien. Fransen herkennen in Italianen een zelfde aandacht en merken daarom vreugde op dat die note in de meeste andere Westerse landen minder ontwikkeld is.

Een diepere laag van dit verschijnsel is de kunst van het net een beetje zwol ogen zonder dat het sexy wordt. Het is een typisch Parijse manie. In het begin vond ik vrouwen in die als opwindend beschreven stad er vaak een beetje flets om niet te zeggen tuitig uit zien. Met een hoeveelheid make-up die aan de jaren '50 of '60 doet denken.

Voor openbaar contact van mannen met vrouwen en bij vrouwen onderling is *la bise* (spreek uit: biez), de twee- of driedruidige wangkus. Dat is geen

Haar origineelste uitvindings is misschien het in 1964 op de stranden van Saint-Tropez ingevoerde topless zonnen. Wat vooral elders aanstootgevend zou zijn, werd daar met een Frans soort argeloosheid tot normaal verklaard. Topless is per definitie niet pikkelend, eerder het tegendeel. Het laat soms vermoeide en te raden over. Een opwindend zalit is maar schijn: wat op het strand kan, kan op straat absoluut niet, laat staan in een restaurant. En ook op het strand zijn de grenzen strikt. Wie erblijk te raden over. Een opwindend zalit is maar schijn: wat op het strand over de schreef. Grasis.

Het weglaten van een bikini-bovenstukje was in het begin een daad van verzet, een bevrijdende actie, maar het vergt een permanente en nauwkeurigheid, wil de vrouw geen misverstanden wekken en de passant geen vroe overtreder zijn van een regel die boven het strand zweeft. Zo komt er van de bevrijding niet zo veel terecht, zoals de socioloog Jean-Claude Kaufmann aan de hand van 300 vraaggesprekken vastdele. Toch is het ritueel door miljoenen overgenomen.

Het blootgeven van de borsten kan met een beetje goede wil model staan voor de omgangsvormen in Frankrijk. Men koestert zich in een gevoel van fitness en levenskunst door zich aan een heel kantwerk van subtiel maar precieze regels te binden. Kennelijk hadden honderdruizenden Fransen en Fransjes het er voor over de regels van het dubbelzijdige zonnepel met het bikini-bovenstukje in de praktijk te ontwerpen. En zich er nu al jaren aan te houden.

Binnen alle collectief aanvaarde beperkingen ervaren veel Fransen een essentieel vrijheidsgevoel. De emotie over een goed vormgegeven mens, een ideaal gebouwd aan de rivier, het overslaande hart om drie onnavolgbare dichtregels, de aantrekkingskracht van een perfect gedeekte tafel op een veranda met bloeiende oleanders, een verzorg bereide hazerung of een rit met honderdzestig kilometer per uur over een botergrad asfaltlind door de Alpen - het zijn ultiem Franse vormen van genietzen. De halve wereld doet het na, maar dit volk heeft van een leven rond schoonheid een nationaal project gemaakt.

Dit is een voorpublicatie uit 'Frankrijk achter de schermen. De stille revolutie van een troise natie' van voormalig correspondent Marc Chavannes / ISBN 90 5333 956 6. Uitg. Prometheus / NRC Handelsblad, 304 blz., 3,11 euro.